THE ISRAELITE PRESS

The only Jewish Newspaper in Western Canada.

אידישע ווארט

Office and Place of Business: New Israelite Press Bldg., 165 Selkirk Ave. East
Published daily except Saturday and Sunday
ENTERED AS SECOND-CLASS MAIL MATTER AT OTTAWA
Subscription: $6.00 per year
Est. 1910 Phones: 55 409—52 213
Winnipeg — Manitoba

די איצטיקע לאגע פון מאקדאנאלדס רעגירונג

מיט א פאר וואכן צוריק זיינען שווערע, דראענדיקע וואלקנס געהאנגען איבער'ן קאפ פון דער בריטישער ארבעטער רעגירונג פון פרעמיער מאקדאנאלד. איר דורכפאל איז כמעט געווען א זיכערע זאך. — און מיט איר דורכפאל וואלט אגב אויך געפלאצט די פלאטן קאנפערענץ, אויף וועלכער פרעמיער מאקדאנאלד האט געהאט געלייגט גרויסע האפנונגען.

לאיד דזשארדזש, ליבעראלער פירער, איז דאן געווען אין זייער א קריגערישער שטימונג. עס האט זיך דאן געהאנדלט וועגן דעם קוילן ביל, וועלכן די רעגירונג האט שוין געהאט שטארק מאדיפיצירט אין אנקלאנג מיט די וואונשן פון די ליבעראלן, וועלכע קאנען זי דורכווארפן צו יעדער צייט וואס זיי וועלן עס פארלאנגען, — אויב נאר זיי וועלן שטימען סאליד. לאיד דזשארדזש האט אבער פארלאנגט מער, ווי די הנחות אויף וועלכע די רעגירונג איז איינגעגאנגען, און האט באשלאסן צו שטימען קעגן דער רעגירונג. אויב זי וועט באשטיין אויף דעם ביל ווי ער איז.

לאיד דזשארדזשעס פלאן דורכצוווארפן די רעגירונג איז אבער דאן ניט געלונגען, — ער איז צעשטערט געווארן פון א צאל פון זיינע אייגענע נאכפאלגער, וואס זיינען ניט געגאנגען מיט זייער פירער און האבן אדער צוריקגעהאלטן זיך פון צו שטימען, אדער געשטימט מיט דער רעגירונג. די רעגירונג איז דאן געראטעוועט געווארן מיט דער קליינער מאיאריטעט פון ניין שטימען.

לאיד דזשארדזש איז דאן געווען שטארק אויפגעבראכט קעגן אט די רעבעלן, און האט געסטראשעט מיט רעזיגנאציע פון דער פירערשאפט. עפעס האט אבער אפנים דערוויל פאסירט, וואס האט באוואיקט לאיד דזשארדזשן, און דער אינצידענט האט זיך פארגלעט. עס האט אויסגעזען, ווי דעם ליבעראלן פירער האט בשעת הדחק צום סוף ניט געארט, וואס זיין פלאן דורכצוווארפן די רעגירונג איז ניט געלונגען.

דאך האט לאיד דזשארדזש, אמווייניקסטנס אויסערלאך, נאך אליין ניט אויפגעגעבן זיין קריגערישע שטימונג. ער וואלט זיך ווי צוגעגרייט פארט צו אן אטאקע, מיט'ן צוועק צו שלאגן די רעגירונג. דער איינדרוק איז געשאפן געווארן, אז די טעג פון מאקדאנאלדס רעגירונג זיינען געציילטע.

א גענעראל אטאקע פונ'ם ליבעראלן פירער איז לעצטע וואך פאר-אויסגעזאגט געווארן אויף דעם מאנטאג, ווען ער האט געזאלט אויפהויבן די פראגע פון דער וואקסנדיקער ארבעטסלאזיקייט, — דער שוואכער פונקט פון דער ארבעטער רעגירונג. מען האט דערוואַרט מיט א געוויסער מאס פון זיכערקייט, אז די רעגירונג זאל פאלן אונטער דער דאזיקער אטאקע.

אבער אט איז געקומען די דראענדיקע אטאקע, און — ס'איז פון איר גארנישט ניט געווארן. לאיד דזשארדזש האט אנגעפירט דעם אנגריף פונקט ווי ער וואלט אליין געוואלט, אז ער זאל ניט געווינען די שלאכט. ער איז געווען זייער מילד, און האט נאך, אדרבא, טיילווייז פארטיידיקט די רעגירונג, צוגעבנדיק, אז די ארבעטסלאזיקייט איז איצט ניט קיין ספעציפיש בריטישע קראנקהייט, נאר עקזיסטירט אומעטום, און אז עס זיינען ניטא קיין אורזאכן פאר אלארם . . .

מיט איין ווארט, — עס זעט אוים, אז לאיד דזשארדזש האט געענדערט זיינע פלענער און איז מער ניט נייגעריק דורכצוווארפן די ארבעטער רעגירונג ביי איצטיקן מאמענט. וואס זשע האט פאסירט צו ענדערן זיין מיינונג?

מיט א פאר וואכן צוריק האט עס אויסגעזען, אז די קאנסערוואטיווע פארטיי איז גרינדלאך און האפנונגסלאז צעשפאלטן דורך דער נייער פארטיי פון לארד ביווערברוק. וואלט זי אין אזא צושטאנד געקומען צו אלגעמיינע וואלן, וואלט זי, אונטער דעם בריטישן וואל-סיסטעם, געליטן דעם גורל פון דער ליבעראלער פארטיי, — זי וואלט כמעט אפגעווישט געווארן. אויף איר ארט וואלט צוריק אויפגעקומען די ליבעראלע פארטיי, אן אפגעפרישטע און פארשטארקטע.

לאיד דזשארדזש האט עס געפונען פאר דעם פאסיקן מאמענט דורכצוווארפן די רעגירונג, וואס וואלט געפירט צו נייע וואלן. דערפאר איז ער געווען אזוי אויפגעבראכט אויף זיינע נאכפאלגער, וואס האבן געבראכן די דיסציפלין און צעשטערט זיינע פלענער.

אבער אט האט סטענלי באלדווין געבויגן זיך פאר ביווערברוקן און פאקטיש אנגענומען זיין פראגראם. די שפאלטונג איז אזוי פארהיט געווארן און די קאנסערוואטיווע פארטיי בלייבט א געאייניקטע. לאיד דזשארדזש האט אזוי מער ניט קיין אורזאך צו ווינשן באלדיקע אלגעמיינע וואלן.

עס זעט דערפאר אוים, אז די פאזיציע פון דער ארבעטער רעגירונג איז דערוויל געזיכערט — כאטש די לאגע קאן זיך ענדערן צו יעדן מאמענט. יעדנפאלס איז זי אבער איצט פעסטער, ווי זי איז געווען מיט א פאר וואכן צוריק.

רעווינסקיס הינריכטונג

נאך מיט א טאג פריער, איידער דער דריי-און-צוואנציק יאריקער אידישער יונגערמאן, הערמאן רעווינסקי, איז געהאנגען געווארן אין דער רעדזשיינער געפענגעניש, זיינען נאך געווען האפנונגען, אז עס וועט געלינגען צו ראטן אים כאטש פון דער תליה. פארט זיינען נאך געווען צווייפלען אין זיין שולד, און מען האט דערווארט, אז דער יוסטיץ מיניסטער וועט אין דער לעצטער מינוט קריגן פאר אים א לייכטערע שטראף.

די גערעכטיקייט אונזערע וויל אבער ניט וויסן פון קיין רחמים. פאר איר זיינען דא ניט געווען קיין צווייפלען. א דזשורי פון צוועלף מענשן האט אים אנערקענט פאר שולדיק, און ער האט געמוזט באצאלן דעם העכסטן פרייז וואס א מענש קאן באצאלן, — מיט זיין לעבן פאר א לעבן.

אבער דער געזעלשאפטלאכער געוויסן מוז זיך פארטראכטן אויף דעם פאל, ווי אויף א סך אנדערע ענלאכע פאלן. זאל אפילו דער גערעכטיקייט פרינציפ פון א לעבן פאר א לעבן אנגענומען ווערן, איז אבער דא ניטא די פולשטענדיקע זיכערקייט, אז דער באשולדיקטער איז באגאנגען דעם מארד. קיינער האט אים ניט געזעען אינ'ם אקט פון מארד, און ער איז פאראורטיילט געווארן בלויז אויפ'ן סמך פון אומשטאנדס באווייזן ("סירקאמסטענשל עווידענס"), וואס האט שוין ניט איינמאל פארפירט די גערעכטיקייט.

טויט-שטראף איז בכלל בארבאריש, און דארף ניט האבן קיין ארט אין א ציוויליזירטער מענשלאכער געזעלשאפט. אבער באזונדערס בארבאריש איז עס, ווען עס איז דא אפילו דער לייכטסטער צווייפל אין דער שולד פונ'ם אנגעקלאגטן, און דער וועג ווערט אפגעשניטן פאר דער אויסבעסערונג פון א פאטאלן טעות וואס די גערעכטיקייט האט געקאנט מאכן.

מיר טארן ניט דולדן קיין טויט שטראף אין אונזער געזעלשאפט!

דער פרצוף פון אידישע רעוואלוציאנערן :

(טראצקי און שטיינבערג)
פון מ. וואורבראנד

די פעלקער פסיכאלאגיע איז נאך א יונגע וויסנשאפט. איר קרעדיט איז ניט איבעריק גרויס. און זי איז א היבש ביסל פארדארבן דורך די האקנקרייץ? פראפעסארן וואס האבן זיך אויף איר אנגעזעצט מיט זייערע ראסן פארשונגען און דאך וואלט עס געווען אינטערעסאנט פון פעלקער פסיכאלאגישן שטאנדפונקט צו צייכענען דעם פרצוף פון אידישע רעוואלוציאנערן; אויסצופארשן דעם כח וואס טרייבט דעם זון פון פאלק וואס איז אויסגעוויילט געווארן צו ליידן, אז ער זאל זיין לעבן און זיין בלוט מקריב זיין צו היילן ליידן פון אנדערע פעלקער. איז עס דער פיזישער טרייב נאך פארניכטונג פון ליידן, זייערע אורזאכן און זייערע פאראורזאכער, אדער איז עס דער ריין גייסטיקער דורשט נאך הייגער הכרה, נאך גערעכטיקייט פון אמת אפילו אויף קאסטן פון מאטעריעלן וואוילזיין?

ביידע רעוואלוציאנערע פרינציפן גייען דורך ווי רויטער פאדעם דורך דעם תנ"ך דעם תלמוד און פיל אנדערע אידישע ביכער. און ביידע טיפן פון אידישן רעוואלוציאנער ציען דורך די געשיכטע פון אידנטום און יענע פעלקער, אין וועלכע גרויסע אדער קליינע קבוצים פון דער אידישער ראסע זיינען צעווארפן.

נווערענד דער ערשטער טיפ, דער פון זיין בלוט געטריבענער רעוואלוציאנער איז מייסטנס פארפרעמדט צום אידנטום און ווארפט זיך אינגאנצן אריין אין דער ספערע פון זארגן און די אינטערעסן פון פאלק פאר וועמענס באפרייאונג ער איז אין קאמף, בלייבט דער צווייטער טיפ, דער גייסטיקער רעוואלוציאנער און קעמפער פאר אמת און יושר טריי צו דעם אידנטום, אין דער הכרה אז אינ'ם אידנטום און זיין ליבע ליגן די ווארצלען פון זיין קראפט.

אין דער קעגנווארט זיינען די דאזיקע צוויי טיפן פון אידישע רעוואלוציאנערן רעפרעזענטירט דורך צוויי באלט'ע פערזענלעכקייטן: לעא טראצקי און י. נ. שטיינבערג. ביידע רעפרעזענטירן זיך אין זייערע זכרונות ביכער, וועלכע צייכענען שארף זייער מענשלאכן פראפיל: טראצקי רופט זיין בוך שטאלץ: "מיין לעבן. פארזוך צו אויטאביאגראפיע". שטיינבערג רופט זיין בוך פשוט: "ווען איך בין נאך א קאמיסאר געווען". עפיזאדן פון דער רוסישער רעוואלוציע".

"דאס בוך איז א פאלעמישעס", — שרייבט טראצקי אין דער הקדמה, — "עס שפיגלט די דינאמיק פון יענעם סאציאלן לעבן ווידער, וועלכע סאיז אינגאנצן אויף קעגנזאצן געבויט". דאס איז טאקע ווי א אנטשולדיקונג. עס קלינגט ווי א ווארנונג און א דראאונג. ער שלידערט זיינע בליצן צו אלעמען: קעגן זיין פיינט סטאלין, קעגן דער דעמאקראטיע, קעגן די רייכע לענדער. "די קינדהייט איז ניט גליקלאך" — מיט די דאזיקע ווערטער הויבט ער אן די געשיכטע פון זיין לעבן. און ער שליסט זיין בוך מיט די ווערטער וועלכע פרודאן האט אין תפיסה געשריבן: "דער שיקזאל — איך לאך פון אים, און וואס עס באטרעפט מענשן, זיינען זיי צו נאריש, צו פארשקלאפט, אז איך זאל טראגן אויף א זיי א הארץ".

און פון דעם אנהויב ביז דעם סוף איז די באשרייבונג פול מיט קאמף, מיט צארן, מיט פאלעמיק און שניידנדע איראניש בליצן. קיין מנוחה ניט. קאמף! קאמף איז מבשר קאמף פאר יארן, פאר צענדליקער יארן. די אקטאבער רעוואלוציע, שרייבט ער, איז דער אויסגאנגספונקט פון דער נייער געשיכטע פון דער מענשהייט. די לייזונג איז אויף צענדליקער יארן בארעכנט.

דער אידישער מאמענט אין זיין לעבן ווערט קוים אונטערגעשטראכן. כאטש ער באשרייבט זיין קינדהייט אויספירלאך, ווידט ער אויס צו שילדערן די אידישע אטמאספערע פונ'ם הויז פון זיינע עלטערן. נאר פארבייגייענדיק דערמאנט ער, אז זיין לערער אין דער אידישער קאלאניע האט אים א חוץ רוסיש און מאטעמאטיק אויך געלערנט תנ"ך און העברייאיש. ער פארגעסט אויך ניט דערמאנען, אז ער איז מיט א יאר צו שפעט אריין אין דער אדעסער רעאל שול, צוליב דער פראצענט נארמע פון אידישע תלמידים.

דערמיט דערשעפט זיך אין טראצקי'ס בוך די אידישע פראבלעמען. פונ'ם בוך איז קלאר אז קיין פיזישע אדער גייסטיקע אידישע פראבלעמען עקזיסטירן ניט פאר אים לחלוטין.

גאנץ אנדערש שטעלט זיך ארוים די אידישע קאמפס-פערזענלעכקייט אין דעם בוך פון שטיינבערגן. ס'איז קיין זעלבסט-ביאגראפיע. נאר עס שילדערט בלויז קורצע, אבער אינהאלטסרייכע עפיזאדן פון קעמפנדן לעבן: די עטלאכע חדשים נאך דער אקטאבער רעוואלוציע אין וועלכע שטיינבערג איז געווען יוסטיץ מיניסטער אונטער דער לענין רעגירונג באלד אין די באלשעוויקעס האבן פארכאפט די מאכט אין זייערע הענט. שטיינבערג איז קיינמאל ניט געווען קיין באלשעוויק. ער איז פון די לינקע סאציאל-רעוואלוציאנערן באשטימט געווארן אלס פאלקס קאמיסאר, האבנדיק אין יענער צייט א גאנץ אומקלארן באגריף, ווי ס'האט פאסירט זאגאר מיט פראמינענטע באלשעוויקעס זעלבסט, וועגן דעם כאראקטער פון באלשעוויזם און וועגן דער קומענדער אנטוויקלונג פונ'ם באלשעוויזעם. די טערראר-פאליטיק און דער שלום מיט דייטשלאנד האט גורם געווען צו א שפאלטונג צווישן די סאציאל רעוואלוציאנערן און די באלשעוויקעס און שטיינבערג מיט א סך פון זיין פארטיי חברים זיינען געצוואונגען געווען צו ראטעווען זיך אין אויסלאנד און אפריכטן גלות.

זיין בוך שטעלט זיך אפ אויף דער שווערער תקופה אין דער רוסישער רעוואלוציע, ווען די אידעאליסטיש-שטרעבענדע רעוואלוציאנערע יוגנט איז צעבראכן געווארן אונטער דער שווערער האנט פון באלשעוויזם. ער שילדערט זייער דראמאטיש די דאזיקע דראמאטישע תקופה און פון דער שילדערונג הויבט זיך פלאסטיש ארויס דאס בילד פון דעם גייסטיקן אידישן רעוואלוציאנער, דעם קעמפער אין נאמען פון גערעכטיקייט. שטיינבערג לייקנט ניט, אז זיין ביטערן קאמף אלס יוסטיץ מיניסטער קעגן דעם טעראריזם פון דער טשעקא אונטער דעם באלשעוויק דזשערזשינסקי און זיינע טאג-טעגלאכע באמיאונגען צו ראטעווען לעבנס, — האט ער געהאנדלט און גערעכנט ווי ס'פאדערט זיך פון א א י ד ן.

אין שטיינבערג'ס נשמה ברענט אידישער פייער, און שטענדיק איז אט דער פייער געווען זיין וועג-ווייזער. ער אליין שטאמט פון א בכבוד'יקער אידישער פאמיליע אין ליטע, וואו אידישע בילדונג און איידעלע אידישע לעבנס-פירונג זיינען געווען א טראדיציע. ער איז א פלימעניק פונ'ם באוואוסטן שרייבער בעל מחשבות (דר. עליאשעוו) און ער האט אין דער יוגנט זיך א סך אפגעגעבן מיט אידישן וויסן. נאכדעם ווי ער האט געענדיקט דעם אוניווערסיטעט אלס אדוואקאט, האט ער זיך אנגעשלאסן אין דער סאציאל-רעוואלוציאנערער באוועגונג, איז ארעסטירט געווארן און פאר'משפט געווארן צו גלות סיביר, וואו ער האט רעדאקטירט א קאמפעריש בלאט. ווען די רעוואלוציע האט אויסגעבראכן, איז ער געקומען קיין פעטראגראד און באלד געווארן איינער פון די אנגעזעענסטע פערזענלאכקייטן און איז געשטעלט געווארן אין דער פאדערשטער רייע פון דער רעוואלוציע. די רדיפות אויף זיין פארטיי מצד די באלשעוויקעס קעגן זיין פארטיי האבן אים געצוואונגען צו פארלאזן רוסלאנד. ער איז געקומען קיין דייטשלאנד וואו ער איז ווידער טעטיק געווארן צווישן זיינע פארטיי חברים און גיט אויך ארויס די "פרייע בלעטער פאר'ן אידישן סאציאליסטישן געדאנק". ער איז ניט קיין ציוניסט, אבער ער באוואונדערט די ציוניסטן סאציאליסטן און דעם "החלוץ" אין רוסלאנד, וואס לאזט ניט ארויס די פאן פון האנט, ניט קוקנדיק אויף די גרויזאמע פארפאלגונגען און די באלשעוויסטישע רדיפות. צום אידישן אויפבוי אין ארץ-ישראל באציט ער זיך גאנץ סימפאטיש.

מיט א קורצער צייט צוריק, ווען די דייטשע אוניווערסיטעטן פון דער בעמער שטאט-טעאטער האבן באשטימט א ליטעראריישן פריז פאר דער בעסטער דייטשער דראמע, וואס וועט צוגעשטעלט ווערן, האט שטיינבערג אונטער א פארשטעלטן נאמען אנגעשריבן א דראמע מיט'ן נאמען "דער דארנוועג" און צו דער אנטוישונג פון דער האקנקרייצלער גרופע האט ער געוואונען דעם דאזיקן פריז.

שטיינבערג האט ניט נאר א פארגאנגענהייט ער האט אויך א צוקונפט. מען קאן נאך א סך פון אים דערווארטן. כאראקטעריסטיש איז פאר שטיינבערג דעם מענשן און דעם אידן רעוואלוציאנער, אין דעם קאפיטל פון זיין בוך מיט'ן נאמען: "די פרוי שטשעגלאוויטאן", פון וועלכן עס איז דא כדי איבערצוגעבן דעם פאלגנדן אויסצוג:

"אינ'ם אומגעהויער גרויסן און מאסיוו איינגעריכטעטן מיניסטער קאבינעט, וועלכן אשטשעגלאוויטאוו האט פארנומען האב איך געארבעט אלס פאלקס-קאמיסאר פאר יוסטיץ. דא, אין דעם זעלבן חדר וואו יעדער קעגנשטאנד מיט זיין גרויסארטיקייט און מאסיוויטעט האט גערעדט פון דער מעכטיקער פארגאנגנהייט פון דער צארישער ממשלה, וואו מען האט דורות לאנג געשמידט קייטן פאר יעדן פרייען געדאנק, און וואו דער שארפער יוריסטישער קאפ פון שטשעגלאוויטאוו'ן האט אויסגעברייטעט די טייוולישע שפיל זיינע פונ'ם ביילים פראצעס. — האט זיך ארייננעזעצט א איד. דער איד איז ניט געזעסן ווי א גאסט. ער איז געזעסן און געארבעט מיט דעם פולן באוואוסטזיין אויף א נייער וועלט עפאכע, וועלכע קאן זיך מער ניט ענדערן. און עס איז אין דעם געלעגן ווי א היסטארישע גערעכטיקייט, אז גראד א א י ד מוז קומען, און דעם שקר אויסראמען פון דעם ארט: די משרתים פונ'ם פארפעסטעטן רעזשים ארויסצויאגן. דא האט מען אויסגעארבעט די געזעצן פון דער "טשערטא" און די "פראצענט נארמען"; דא האט מען אין מלחמה צייט אנטווארפן די טויט אורטיילן קעגן די אידן אינ'ם פראצעס פונ'ם שפיאן מיאסאיעדאוו. די ווענט פון קאבינעט האבן געשריען מיט אידישע ליידן. די שטומע אקטן ארום מיר זיינען געווען אנגעפילט מיט אידישע טרערן, א. זאלן די אלע פריערדיקע הערשער, די מיניסטארן, וועלכע זיינען איצט אין אונזערע הענט, די שטאטס-פראקוראררן, וועלכע קומען איצט ווי "נעבעכלאך" צו דער שפראך שטונדע", — די שווערקייט פון אונזערע ליידן און אונזער נשמה פילן . . .

— ביי אונז איז אבער ניט געווען קיין נקמה געפיל. אין א פינסטערן ווינטערטאג האט מען מיר גערופן אינ'ם עמפפאנגס צימער, ווען איך בין אריין, האב איך באמערקט א הויכע געשטאלט, וועלכע האט זיך פאר מיר אויפגעהויבן פון ארט. איך בין צוגעקומען נענטער און האב דערזעען אן איידעלען געשטאלט פון אן עלטערער פארנעמער פרוי. זי איז געווען געקליידעט אין טרויער. מיט א שטילען קול האט זי זיך פארגעשטעלט:

— איך בין שטשעגלאוויטאווס פרוי.

אויף א מאמענט זיינען דורכגעלאפן אין מיין מח אלע זכרונות, וועלכע זיינען מיט דעם נאמען פארבונדן. אבער נאר אויף א מאמענט. איצט הער איך נאך די שוואכע שטימע פון א נידערגעשלאגענער פרוי. זי האט געזאגט: "מיין מאן איז שוין כמעט א גאנץ יאר איינגעשפארט . . . ער איז אלט און קראנק: מען ליגט אויף אים ארויף אלע חטאים פונ'ם רעזשים . . . אין א צייט, ווען ער איז דאך ניט געווען מער ווי א דינער ביים קייסער . . . נעמט ניט קיין נקמה פון אים . . . מאכט ניט זיינע לעצטע יארן צו שווער . . .

פרוי שטשעגלאוויטאוו האט דערביי געוויינט, עס איז איר געווען שווער אויפצוהייבן די אויגן און זי האט ווייטער גערעדט:

— מאכט ניט שווער זיינע לעצטע יארן . . . זוכט צו באפרייען אים, פארגעסט ניט אז אין פעטרא-פאוולאווסקער פעסטונג זיינען אונזערע מענער אין אייביקער סכנה . . . ניט ער און ניט אזעלכע ווי ער זיינען פאר אייך געפערלאך...

צו דער צייט, ווען דאס פאלק איז זינגענדיק און די רעוואלוציאנערע אמונה, זיין ליד, זינגט ארוים פון הארצן, האט מען מיט'ן ליד און מיטגעפיל מיטן נידערגעטראטענעם שונא. און גראד ווייל איך בין א איד, און ווייל איך האב אין אירע מידע אויגן געזען די פארבארגענע אנגסט פאר אידישער אמונה, איז מיין מיטגעפיל מיט דער פרוי געווארן נאך גרעסער, און אזוי האט איר מאן, דער פאטער פון אירע קינדער, באקומען גרויסע דערלייכטערונגען. פון דער שטרייגנער פעסטונג וואו די ארעסטירטע האבן זיך געפונען אונטער מיליטערישער באוואכונג, איז ער מיט סוכאמלינאוו'ן איבערגעפירט געווארן אין "קרעסטי" געפענגעניש, פריי פון שארפע באגרעניצונגען און וואו די פאמיליע איז שטענדיק צוגעלאזן געווארן צו אים.

פרוי שטשעגלאוויטאוו האט אבער קיין רו ניט געהאט, זי האט געוואלט אז מען זאל אים אינגאנצן באפרייען. דאס איז אבער געווען אוממעגלאך. די צאריסטישע מיניסטארן זיינען געשטאנען אונטערן אויפזיכט פונ'ם גאנצן ראט פון די פאלקס-קאמיסארן.

מיר האבן צוזאמען באטראכט די לאגע. איך האב איר צוגעזאגט צו טאן אלץ וואס אין מיין מאכט ליגט. אבער אין דער רעוואלוציע איז דער גורל פון מענשן ווי שטרוי אין ווינט. מיר, די לינקע סאציאל-רעוואלוציאנערן האבן דעמאלט געפירט א ביטערן קאמף קעגן די דייטשע שלום באדינגונגען אין ברעסט ליטאווסק. אין פינף טעג ארום האבן מיר ארויסגעטראטן פון דער רעגירונג.

און שפעטער, ס'איז געווען ווי אין חומש, — ס'איז אויפגעשטאנען א נייער קעניג וועלכער האט יוסף'ן ניט געקאנט: מ'האט די מיניסטארן איבערגעשיקט קיין מאסקווע. נאכ'ן אטענטאט אויף לענינען האט מען שטשעגלאוויטאוו'ן מיט פיל אנדערע דערשאסן. דאס האט אבער אויך אין פעטראגראד געקאנט פאסירן, ווייל דער בלוטיקער טערראר האט קיין אונטערשייד ניט געמאכט אין וועלכער שטאט ער איז . . .

פעב. 1930, ("איטא")

אידן אין קרים אין די אלטע צייטן -- די קרימטשאקעס און די קאראאימען

פון ש. גרינבולי

דער האלב-אינזל קרים, וואו די אידישע קאלאניעס זיינען עטאבלירט געווארן אין די לעצטע עטלאכע יאר, האט א גאנץ אלטע אידישע געשיכטע. א סברה, אז אידן האבן דארט געפונען זיך נאך בעפאר דעם ערשטן חורבן. יעדנפאלס איז זיכער, אז אידן זיינען שוין דארט געווען נאך דעם ערשטן חורבן.

קרים אליין איז א רייכע פיל-פארביקע געשיכטע, אין די גאר אלטע צייטן איז עס געווען א גריכישע קאלאניע. די גריכן האבן גערופן דעם דאזיקן האלב-אינזל "כערסאנעסוס טאוריקא". (די באוואוסטע שטאט כערסאן טראגט דעם אלטן גריכישן נאמען). אידן זיינען אהין געקומען נאך אונטער דער אלטער גריכישער הערשאפט, ווי דאס באווייזן די אנטדעקטע דאקומענטן, מצבות, מיט אלטע גריכישע אויפשריפטן אין טשופוט-קאלע (אידישער "בארג-שטיין" אין דער טאטערישער שפראך). דערנאך איז געקומען קרים אונטער דער הערשאפט פון די רוימער און דערנאך זיינען געקומען די גאטהען, וועלכע האבן געמאכט א תל פון דער רוימישער אימפעריע און זיי זיינען געווען א צייט דארט די הערשער, ביז די ביזאנטישע (די נייע גריכישע אימפעריע וואס קאנסטאנטין דער גרויסער האט געגרינדעט) האט אוועקגענומען קרים. אין דעם זיבעטן יארהונדערט האבן די כוזרים אדער כאזארן באהערשט קרים. די כוזרים האבן דארטן געהערשט ארום א דריי הונדערט יאר און זיינען באזיגט געווארן פון די רוסן. די רוסן זיינען אבער באלד פארטריבן געווארן דורך די פעטשענעגן, א טאטערישער שבט, וואס איז געווען פארוואנדט מיט די כוזרים. די פעטשענעגן האבן געהערשט אין קרים בלויז א קורצע צייט פון אנפאנג 12טן יארהונדערט ביז עס איז געקומען א נייער טאטארן שבט: די "די קיפטשאקען". אדער די "גאלדענע ארדע", ווי באקאנט אין דער רוסישער געשיכטע. די דאזיקע האבן אונטערגעבראכט א גרויסן טייל פון דעם דאמאלסטיקן רוסלאנד און זיי זיינען שפעטער צעשפאלטן געווארן אין עטלאכע מלוכות. איינע טאטערישע מלוכה האט געהאט די הויפט-שטאט קאזאן, א צווייטע האט געהאט די הויפט-שטאט באטשי סאראי, קרים, וואס איז געווען די רעזידענץ פון "כאן-קעניג". אין יאר 1263 האבן די גענועזער (די איטאליענישע שטאט גענועזאס איז אין מיטלאלטער געווען א זעלבסטשטענדיקע מלוכה אין וועניציק) פארכאפט עטלאכע האפן שטעט פון קרים. דארונטער קאפא (די היינטיקע שטאט פעאדאסיע). אין יאר 1475 איז קרים געקומען אונטער דער הערשאפט פון טערקיי, אונטער סולטאן מחמד דער צווייטער, וועלכער האט די גענועזער און אנדערע קריסטן געמאכט פאר שקלאפן. אונטער דער טערקישער הערשאפט האט אין קרים רעגירט א טאטערישער כאן אלס וואסאל פון סולטאן. דער כאן איז אבער פאקטיש געווען א אומאפהענגיקער הערשער. (אין דעם בלוטיקן יאר פון גזרות ת"ח, 1648, האט א טאטערישע ארמיי פון קרימער כאן זיך פאראייניקט מיט די קאזאקן פון דעם אטאמאן כמעלניצקי און אים געהאלפן אנפירן די מלחמה קעגן די פאליאקן און וועלכע ימים פון אידיש בלוט זיינען פארגאסן געווארן. די טאטארן זיינען אבער ניט באגאנגען אזעלכע רציחות ווי די קאזאקן, נאר האבן אוועקגעפירט א גרויסע צאל אוקראינער אידן אלס געפאנגענע אין קרים, וואו די קרימער אידן און אויך די אידן פון טערקיי האבן זיי באלד אויסגעלייזט פון קנעכטשאפט.

אין יאר 1781 האט רוסלאנד אונטער דער הערשאפט פון יעקאטערינא די גרויסע אוועקגענומען קרים פון טערקיי און דער האלב אינזל איז געווארן א טייל פון דער טאווריטשעסקער גובערניע. און איצט איז קרים אן אויטאנאמישע סאוועטן רעפובליק, איינע פון די רעפובליקן פון סאוועטן פארבאנד.

פאר די פילע יארהונדערטער פון דער אלטער גריכישער הערשאפט ביז דער רוסישער הערשאפט האבן די אידן געלעבט אין קרים אונטער דער הערשאפט פון די פארשיידענע רעגירונגען ניט אין ערך בעסערע באדינגונגען ווי אין אנדערע לענדער. די אידן פון קרים האבן געשפילט א גרויסע ראל אין דער קרימער געשיכטע. עס איז פעסט געשטעלט געווארן, אז נאך אונטער דער אלטער גריכישער הערשאפט האבן די אידן אין קרים געהאט גוט-ארגאניזירטע קהלות און האבן געפירט א גרויסע קאמערץ מיט די ארומיקע לענדער. די בליענדסטע צייט פון די קרימער אידן איז געווען אונטער דער הערשאפט פון די כוזרים, עס זיינען געווען די קרימער אידן פון וועלכע די כוזרים האבן איבערגענומען די אידישע רעליגיאן. אונטער דער הערשאפט פון די כוזרים זיינען די אידן פראקטיש געווארן די רעגירער פון דעם האלב אינזל. אויך שפעטער האבן די אידן דארט געהאט א גרויסן איינפלוס, אין איינע פון די קאלאניעס וואס די גענועזער האבן דארט געהאט, האט געהערשט א צייט א אידישער פירשט פון א גענועזער פאמיליע. ער האט געהייסן סימאנע דע גוזאלפי.

אונטער דער הערשאפט פון די כוזרים, וואס איז געווען די גאלדענע עפאכע פון די קרימער אידן זיינען אהין אנטלאפן פיל אידן פון דער גריכישער ביזאנטישער אימפעריע וואו זיי זיינען גרויזאם פארפאלגט געווארן פון קייזער לעא דער דריטער.

די עלטסטע אידישע קהלות אין קרים זיינען געווען די טשופוט קאלע, קאראסא באזאר, קאפא, (פעאדאסיע), יעווּפּאטאריע. די אפשטאמונג פון די אלטע איינגעבארענע קרימער אידן זיינען די זאגענאנטע קרימטשאקעס. (א סברה, אז א פילע פון די קרימטשאקעס שטאמען אפ פון די כוזרים, וועלכע האבן זיך אויסגעמישט טיילווייז מיט די אידן נאך דעם צוזאמענברוך פון דער כוזרישער אימפעריע).

די קרימטשאקעס האבן לעגענדעס, אז זייערע אור-עלטערן האבן זיך באזעצט אין קרים נאך פאר'ן ערשטן חורבן. פיל שפעטער האבן זיך דארט באזעצט די קאראאימען.

דער "קאראאימישער "חכם", פירקאוויץ, וועלכער האט געמאכט וויכטיקע אויספארשונגען וועגן דער געשיכטע פון די אידן און קאראאימען אין קרים איז אבער אויך באגאנגען גרויסע פאלשקייטן. ער האט ארויסגעגנב'עט אלטע דאקומענטן פון א קרימטשאקער שול, און באהויפטעט אז די דאקומענטן זיינען שייך צו די קאראאימען צו באווייזן אז די קאראאימער זיינען די עלטסטע איינוואוינער אין קרים און אז זיי זיינען אהין געקומען לאנג פאר'ן חורבן. פירקאוויץ האט עס געטאן אום צו איבערציינגן דער אנטיסעמיטישער צארישער רעגירונג, אז די אור-עלטערן פון די קאראאימער האבן ניט געהאט קיין אנטייל אין יעזוסעס קרייצונג און דארפן דערפאר ניט פארפאלגט ווערן ווי די אידן.

פירקאוויץ'ן איז מיט דעם געלונגען צו פועל'ן ביי דער רוסישער רעגירונג צו געבן די קאראאימען פולע רעכט ווייל זיי האבן קיין שייכות ניט מיט די תלמודישע אידן . . .

אויך מאנכע אידישע געלערנטע האבן זיך פארלאזט אויף פירקאוויץ'עס פעלשונגען, און זיינען דורך דעם געקומען צו פאלשע באשלוסן. די פעלשונגען זיינען ערשט שפעטער אויפגעדעקט געווארן.

די צאל קרימטשאקעס איצט אין קרים איז אומבאשטימט. אנפאנג פון דיזן יארהונדערט איז די צאל זייערע געווען עטלאכע טויזנט, א קליינער רעשטל פון דעם אמאליקן גרויסן אידישן פאלק וואס האט דארט געלעבט. אין 16טן יארהונדערט ווען די אידישע קהלה אין פוילן האט אויפגעבליט, האבן פיל קרימטשאקער אויסגעוואנדערט אין פוילן. פילע האבן אויסגעוואנדערט אין טערקיי.

די קרימטשאקער אידן אונטערשיידן זיך וויניק אין אויסזען און קליידונג פון די טאטארן און קאראאימער. זיי זיינען מייסטנס בעלי-מלאכות און ערד-ארבעטער (עס רעדט זיך וועגן דער צייט ביז דער רוסישער רעוואלוציע. זייער לאגע איצט איז אומבאקאנט). די עלטסטע שול פון די קרימטשאקעס איז אין קאראסא באזאר, א קליינע קהלה פון עטלאכע הונדערט קרימטשאקעס. אויך אין פעאדאסיע עקזיסטירט אזא שול וואו דער שרייבער פון די שורות האט באזוכט קרים אין 1901. זיי האבן דארט געהאט אן איינגע אלטע שול אין זייער קווארטאל. מיט די רוסיש-פוילישע אידן וואס האבן זיך דארט באזעצט אין די מאדערנע צייטן האבן זיי געהאט זייער וויניק פארקער, וואס איז געווען פיל צוצושרייבן דעם אונטערשייד אין שפראך. די קרימטשאקער ריידן א טאטערשן דיאלעקט און אונזערע אידן האבן זיך מיט זיי ניט געקאנט צוזאמענריידן. מען האט געקאנט נאר ריידן אויף רוסיש, וואס זיי האבן שלעכט פארשטאנען, ווי די קאראימען.

די קרימטשאקעס האבן אלטע זאנדערבארע מנהגים. אזוי צום ביישפיל איז ביי זיי זייער שול א ווירקלאכער מקום קדוש, וואו דברי חול טארן ניט גערעדט ווערן. ווען די קרימטשאקעס קומען אין שול אריין דאוונען פארזאמלען זיי זיך ערשט אין פארהויף. און ביז דאס דאוונען ווערט אנגעפאנגען טאר קיינער אין שול ניט אריינגיין. ערשט ווען דער גאנצער עולם פארזאמלט זיך גייט מען אריין אין שול און מען שטעלט זיך גלייך דאוונען.

ביי א חתונה שטעלן ניט די קרימטשאקעס קיין חופה, נאר וויקלען איין חתן-כלה אין א טלית און ווערנד די אונטערפירער מאכן הקפות ארום חתן-כלה יעדער מיט א האן (פאר מענער) און א הון (פאר פרויען) האלטנדיק איבער די קעפ ווי כפרות צו שלאגן און זיי זאגן דערביי דעם באקאנטן נוסח פון כפרות שלאגן.

די כלה דארף נאך דער חתונה פאר גאנצע שבעה ימי המשתה ניט פארלאזן איר הויז. וואס איז אויך א טאטערישער מנהג, איבערהויפט האבן די קרימטשאקעס איבערגענומען פילע טאטערישע מנהגים. וואס זיינען אויך מעגלאך געווען די מנהגים פון די כוזרים.

די קרימטשאקעס זיינען באקאנט פאר זייער ערלאכקייט. "ערלאך ווי א קרימ-

(שלוס אויף זייט 3)

לעבעדיק, פריילאך!

יום-טוב שטימונג!

פורים פייערלאכקייט!

א טאלאנטפול דורכגעפירטע

פורים שפיל

אן אויסוואל פון שיינע לידער פון דעם גרויסן כאר פון

אידישן געזאנגס פאראיין

א פעפערדיקע, געזאלצענע און בייסנדע

לעבעדיקע צייטונג

שוין איינמאל א פראגראם!

8.30 אוונט

פרייטאג, מארץ 14

אין

פרץ אינסטיטוט

גאנץ וויניפעג איז איינגעלאדן

אויפזיכט. קולטור געזעלשאפט